

Policy Brief

Afgan Seçimleri

Yalım Eralp

Özet

Afganistan'da seçimler yapılıyor. Neticesi Afgan siyasal sahnesini değiştirmez. Başkan Obama'nın dediği gibi Afgan harbi zorunlu idi; bir seçim meselesi değildi. Ancak birleşik bir Afgan ulusu yaratmak ve modern bir devlet kurmaya çalışmak bir seçim meselesi idi. Bunun başarısı şansı yok gibidir. Bugün bu daha iyi anlaşılıyor. Harbin devamı büyük mali yük ve önemli siyasal riskler taşıyor. Bu durum, Obama tarafından yapılması beklenen reformları önleyeceği gibi Nato'nun inanırlığına darbe indirebilir ve Pakistan'ı daha da istikrarsızlığa götürebilir. Batının bir çıkış stratejisine ihtiyaç vardır. "İlımlı Taliban" Hükümetin içine çekmek, halka dönük projeleri, Türklerin geçmişte yaptığı gibi, gerçekleştirmek ve terörle mücadeleyi önemli sayıda asker tutarak değil yüksek, gelişmiş askeri strateji ile devam ettirmek böyle bir stratejiyi oluşturabilir.

ABD ve Batı Yanlış Yolda

Batılı devlet adamları Afganistan'da yapılan seçimleri önemsiyor. Önemli de... Seçimlere, her şeye rağmen, Batı'da geçerli damgası vurma eğilimi var. Bağımsız bir seçim izleme komitesi ise geçersizliği ilan etti. Sandık güvenliği yoktu. İkincisi kadınlar için fazla seçmen kartı basıldığı iddiaları var. Üstelik erkek seçmenlerin aksine kadın seçmen kartlarında resim yok. Burgalı kadınların kim olduğu anlaşılamayacak! Ancak, daha önemli bir husus var. Karzai kazansa ne olur; Abdullah kazansa ne olur? Ne değişir! Aslına bakarsanız hiç. Batının ana amacı Taliban'a karşı seçim sonrasında yeni veya eski lidere meşruiyet kazandırmaktır. Eskiye bakıldığında Afgan halkının meşruiyet konusunda fazla hassas olduğunu söylemek zordur. Seçimlerin Taliban gölgesinde gerçekleştiği ise açıktır. Ayrıca, sıkıntı verecek bir olasılık seçim sonrasında şiddetin artmasıdır.

Değişen Afgan Jeopolitiği

2001 yılında Afganistan'da ABD ve Batı ağırlığı büyüktü. Zamanla Afganistan'da jeopolitik dengeler değişmeye başladı. 1980 yıllarında Afganistan'dan ağzı yanan Rusya bu kez yoğurdu üfleterek yiyor. Afganistan'da düşük profille hareket ediyor. ABD'nin adamı Karzai dahi Rusya'dan silah almaya niyetli! İran Afganistan'daki Şii Afganlar yoluyla ağırlığını ortaya koydu. Şii Hazara'lar önemli bir yer işgal ediyor Afganistan'da. Batı insan hakları, kadın hakları derken Afgan Hükümeti Hazara'lara taviz olarak Afgan kocaya, kendisini seks bakımından tatmin etmeyen eşine her türlü yiyecek ve maddi imkandan yoksun bırakma hakkını tanıyan yasayı kabul etti.! Şii talebeler üniversitelerin en önemli ve devamlı unsuru. Aslında Taliban devrinde büyük baskı altında kalan Şiiler ABD'nin müdahalesinden ve demokrasiden başlangıçta memnundu. Ancak, artık Şiiler de ABD'nin

Afganistan'dan çıkmasını isteyenler kervanına katıldı. İran için ABD'den kurtulmak Taliban'dan önce geliyor...

Kasası dolu ve ham madde isteyen Çin Afganistan'da yeni ve gizli oyuncu. Kendisi bakımından radikal islamı tehlike gören Çin dünyanın ikinci büyük bakır rezervine sahip Aynak bakır madeni kuyularını işletme hakkını elde etmiş durumda. Ve de Pakistan. Pakistan daima Afgan jeopolitiğinin önemli bir parçası olmuştur. Pakistan'ın Afgan siyasi sahnesinde nasıl bir oyuncu olduğunu anlamak zordur. Pakistan liderliği Taliban'a karşı ABD ile beraber mücadele ederken başta Pakistan gizli servisi olmak üzere Pakistan kesimlerinin bir kısmı ve halkın önemli bir kısmı Taliban'ı destekliyor. Alt kıta (Hindistan ve Pakistan) bölünürken Pakistan kimliğini din olarak nitelmiş ve eğitimini de zamanla buna göre uyarlamıştı. Varılan sonuç ortada. Hindistan parlayan yıldız olurken Pakistan'ın geleceği karanlık görünüyor. Şu bir gerçek ki Afgan halkı ve yöneticileri ülkenin içişlerine karışmak isteyen Pakistan'a daima kızmıştır. Zaman zaman komşu olmadığı halde, dini ağırlığı nedeniyle Suudi Arabistan Afganistan üzerinde daha etkin olabilmektedir.

Afganistan'ın komşuları kimler ? Pakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Çin, Tajikistan ve İran. İran, Pakistan ve Tajikistan belirli ölçülerde Afganistan'da etkili. Çin, Türkmenistan ve Özbekistan diğer üçünün aksine radikal islamdan endişeli. Ancak, Afganistan üzerindeki etkileri diğerlerine oranla zayıf.

Pakistan'ın içten ve ciddi desteği olmaksızın Afgan sorununa çare denebilecek bir durumun ortaya çıkması mümkün değildir. Pakistan bu alanda çelişen iç ve dış baskılar neticesi zorlanmaktadır. Pakistan toplumu adeta parçalanmıştır. Afgan sorununu çözelim derken ortaya daha ciddi Pakistan sorunu çıkmaktadır.

Afganistan Gerçeği

Aslına bakıldığında, Afganistan çeşitli

kabilelerden ve de "savaş ağalarından" meydana gelen bir devlettir. Afgan halkı sadece dış güçlere karşı birleşmekte, kuvvetli bir merkezi otoriteyi reddetmektedir. Geçmişte İngiltere ve 1980'li yıllarda Rusya Afganistan gerçeğini öğrenmişlerdir. Maalesef şimdi de ABD ve NATO bunu anlamaya başlıyorlar. Afganistan çağdaş ve batılı anlamda bir devlet manzarası vermemektedir. Kabile siyasetinin, cehalet ve fukaralığın ana unsur olduğu Afganistan'da şimdi teröre son verilmeye çalışılmaktadır.

Kabilelerin ve liderlerinin hakim olduğu Afganistan'da bir ortak çıkar ve birlik kurulamamıştır. Tek birlik noktası bu kabilelerin serbest bırakılması ve istedikleri şekilde yaşama arzusudur. Böyle bir devlet yapısı-tabii yapı denebilirse ilerlemeyi önlediği gibi Taliban ve Al Kaide gibi terör örgütlerinin ülkede at oynatmasına zemin sağlamaktadır. Al Kaide zamanla küresel nitelik kazanmıştır. Afganistan'da büyük askeri güçlerle dahi terörü yok etmek giderek zorlaşmış, hatta imkansız hale gelmiştir.

Talibanla Uzlaş

İlk kez İngiltere Dışişleri Bakanı David Miliband "ılımlı" talibanla- varsa tabii- görüşme gereğini belirtmişti. Bu görüş giderek destek buldu. Nitekim, bu alanda bazı gelişmeler olduğu anlaşılıyor. Bunlardan bir tanesinin Suudi kanalıyla gerçekleşmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğeri Afgan Hükümeti ve yetkililer vasıtasıyla gerçekleştiriliyor. Hatta Afgan yetkililerin 7 aşamalı bir plan sunduğu dahi söyleniyor. Adı öne çıkan bir başka isim ise Pakistan'lı bir kadınla evli İngiltere ve AB eski memuru Michael Semple'dir. Bu görüşme ve temaslardan ne çıkacağı belli değildir. Ancak, şu aşamada görünürde başka bir alternatif olmadığı anlaşılmaktadır. Amaç ılımlı Taliban'ı yönetime dahil etmek. Ayrıca, Sovyetlere karşı savaşmış olan Hezb-i İslami Afganistan lideri ve Taliban'dan önce Başbakanlık yapan Gulbettin Hikmetyar ile de görüşmelerin yürütüldüğü anlaşılıyor. Hikmetyar güçleri Afganistan'ın kuzey doğusunda Batılı ve Afgan güçlere karşı savaşıyor. Bu çelişkili tablo aslında

Afganistan'ı yansıtıyor. Gazeteci rahmetli Metin Toker ironik bir biçimde Türkiye'deki gelişmelere kızdığına "Türkiye'de Türkler yaşar ve böyle yaşar" derdi. Aynı söz herhalde Afganistan için de geçerli. Taliban'ın attığı Hikmetyar şimdi Taliban'a paralel olarak Batılı güçler ile savaşıyor. Anlaşılan Afganları birleştiren en önemli unsur yabancı güçler... İsyanın temelinde ise Peştun kabilesi yatıyor. Uzantısı da Pakistan'da...

Vietnam Tehlikesi

Başkan Obama Afgan harbinin istenmeyen (ABD'nin mecbur kaldığı), ancak zaruri bir harp olduğunu söyledi. Bu konuda benzer bir görüşü savunan Cumhuriyetçi akademisyen Richard Haass "evet ama artık seçtiğimiz bir harp oldu" diyor. Batının askeri kayıpları giderek artıyor ve özellikle ABD kamu oyunda Afgan harbi desteği azalıyor. Zaman zaman Vietnam örneği öne sürülür. Buna karşı "Vietnam'da 500 bin askerimiz var; Afganistan'da ise 68 bin" cevabı pek inandırıcı değil. Vietnam'da olduğu gibi Afgan Hükümeti hem müessir değil hem yolsuzluğa batmış durumda. Halkın Batıya desteği az. Vietnam'da Kuzey Vietnam Vietcong'u destekledi. Burada ise Pakistan unsurları Taliban'ı destekliyor. Afgan harbi için sarfedilen para 200 milyar doları geçmiş. Irak'a baktığımızda ise Irak halkı Afganlara nazaran daha eğitilmiş olduğu gibi alt yapısı ve doğal kaynakları Afganistan'a oranla çok daha zengin. Kısacası, siyasi ve etnik gruplar aralarındaki ihtilafları hallederlerse Irak ayağa kalkar. Afganistan'ın böyle bir şansı yok...

Çıkış Stratejisi

Bütün bu gelişmeler Batı için bir "çıkış stratejisi" saptamak gereğini gösteriyor. Belki de Taliban ile uzlaşma arayışı bu stratejinin bir parçası. ABD ve NATO çok zor koşullarla karşı karşıya. Artık demokratik ve modern, birleşik bir Afgan devleti kurmanın çok ama çok zor olduğu anlaşılıyor. Afganistan "ne yapalım, kaderine terk edelim" denebilecek bir ülke değil. Jeostratejik konumu çok önemli. Orta Asya'da dengeleri

bozabilir." Devlet mühendisliği" yapılamıyor. Türkiye yıllarca Afganistan'da sevilir ve puan toplarken devlet yapısını değiştirme düşüncesini taşımadı ve halka yararlı projeler geliştirdi. Nitekim, Kasım 1962 yılında bu alanda ciddi bir analiz taşıyan Türk Dışişleri raporu Amerikalılara verilmiş ve Sovyetlerin ileride Afganistan'ı işgal edebileceği uyarısında bulunulmuştu!

Batı tedricen yerini, eğitim vererek yerel güçlere bırakırken devlete değil daha çok halka yönelik projeler geliştirmelidir. Tabii terör unsuru göz ardı edilemez. Bu konuda Richard Haass yüksek teknoloji istihbarat ve insansız araçlar yoluyla terörle mücadeleyi önermekte ve büyük sayılda asker bulundurulmasından kaçınılmasını tavsiye etmektedir.

Afganistan bir batağa dönüşürse büyük umutlar beslenen Obama içeride gerekli reformları- hele bu kriz döneminde- gerçekleştiremez ve bunun bir takım global sonuçları olur. Başarısız bir NATO ilk kez "karizmayı" çizdirir. Afganistan ile tarihten gelen sevgi bağları geliştirmiş bir Türkiye de zaman için sempatisini yitirebilir. Afganistan konusunda iç kamu oyunda giderek zorlanan Pakistan Afgan sorununa ek ve önemli bir sorun haline gelir; geldi bile... ABD eski Dışişleri Bakanı Henry Kissinger rahmetli İhsan Sabri Çağlayangil'e bir keresinde "her sorunu halledemeyebilirsiniz; ancak çözümsüzlüğü karşı tarafın sırtına yüklemek önemlidir" demişti. Afgan sorunu buna benziyor. Ama çözümsüzlüğü sırtına yüklenecek taraf pek görünmüyor. Muharip güç olmamakla beraber, Türkiye de Kabil ve civarına iki tabur göndermeye hazırlanıyor.

Emekli Büyükelçi – Yalım ERALP

Yalım Eralp, Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (Global Political Trends Center – GPoT) Yüksek Danışma Kurulu üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve CNN Türk Diplomasi Yorumculuğu görevlerini yürütmektedir. 1939 yılı İstanbul doğumlu olan Yalım Eralp, 1958 yılında Forest Hills Lisesi'ni (New York) bitirmiş; 1962 yılında ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1962–1983 yılları arasında New York, Yunanistan ve Roma'da aynı zamanda bir mezunu olduğu NATO Savunma Koleji'nde diplomat ve Brüksel NATO Türk Delegasyonu'nda Müsteşarlık görevlerinde bulunmuştur. Washington Türkiye Büyükelçiliği'nde Maslahatgüzar olarak görev yapmıştır. Yalım Eralp, dört yıl boyunca Dışişleri Sözcülüğünde bulunduktan sonra, 1987 yılında Hindistan Büyükelçisi olmuştur. Büyükelçi Eralp, 1991–1996 yılları arasında dönemin Başbakanları olan Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'e Başdanışmanlıkta bulunmuş; aynı zamanda Dışişleri Bakanlığı'nda NATO İşleri Direktörlüğü'nü yürütmüştür. Eralp, 1996 yılında merkezi Viyana'da bulunan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı nezdinde Türkiye Büyükelçiliği görevini yapmıştır. Büyükelçi Eralp, 2000 yılında Dışişleri Bakanlığı'ndan emekliye ayrılmıştır.

GPoT Hakkında

Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (GPoT), 2008 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi çatısı altında bağımsız bir araştırma birimi olarak kurulmuştur.

GPoT bünyesinde yapılan çalışmalar ile bölgesel ve uluslararası güncel siyasal eğilimler analiz edilmekte ve bu konularda öneriler sunulmaktadır.

*Bu çalışmada belirtilen fikirler ve sonuçlar yazarın kendi görüşleridir, GPoT ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nin görüşlerini bağlayıcı nitelikte değildir.